

2. Практикум по экспериментальной и прикладной психологии / под ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. – СПб. : Питер, 2000. – 560 с.
Praktikum po eksperimentalnoy i prikladnoy psikhologii [Handbook for experimental psychology] / ed. A. A. Krylova, S. A. Manicheva. – SPb. : Piter, 2000. – 560 s.
3. Personality correlates of the four-factor model of cultural intelligence / S. Ang, Van Dyne, L. & C. Koh // Group and Organization Management. – 2006. – 31. – P. 100–123.
4. Cohen J. A. Treating trauma and traumatic grief in children and adolescents / J. A. Cohen, A. P. Mannarino, E. Deblinger. – N. Y. : Guilford Publication Inc., 2006. – 256 p.
5. Early P. C. Cultural intelligence: Individual interaction within cultures / P. C. Early, S. Ang. – Palo Alto, CA : Stanford University Press, 2003. – 314 p.
6. Flavell J. H. Metacognition and cognitive monitoring: a new area of cognitive-developmental inquiry / J. H. Flavell // American Psychologist. – 1979. – 34. – P. 906–911.
7. Handbook of cultural intelligence: theory, measurement and applications / ed. by S. Ang & L. V. Dyne. – New York : M. E. Sharpe, Armonk, 2008. – 414 p.
8. Triandis H. C. Culture specific assimilators / H. C. Triandis // Intercultural. Source book: Cross-cultural training methods / S. M. Fowler (ed.). – Yarmouth, ME : Intercultural Press, 1995. – P. 179–186.
9. Zasiékina L. Language and culture impact on individual intelligence. Challenging Tasks for Psycholinguistics in the New Century / L. Zasiékina. – Katowice : University of Silesia, 2007. – P. 256–262.

УДК 159.9:[37.016:811]:615.851

Х. Ю. Хворост

Received: December 02, 2016

Revised: February 20, 2017

Accepted: March 12, 2017

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ЗАСОБІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті звернено увагу на роль арт-терапії у процесі навчання іноземної мови. Подано результати теоретичного та емпіричного досліджень психологічного потенціалу арт-терапевтичних засобів у процесі навчання іноземної мови. Розглянуто основні історичні аспекти розвитку арт-терапії як психологічної науки та її інструментарію. Визначено специфіку арт-терапевтичних засобів у процесі навчання мови. Обґрунтовано використання художніх терапевтичних засобів, ураховуючи те, що арт-терапевтичний матеріал у навчанні може бути різноманітним. Запропоновано докладно розглянути можливості використання

© Хворост Х. Ю., 2017

арт-терапевтичних засобів у роботі, із представленням результатів практичної діяльності автора та висновків теоретичних розробок у цій царині. У статті запропоновано деякі авторські техніки, що їх використовували у процесі навчання іноземних мов (англійської та французької) серед різних вікових категорій. Результати практичних напрацювань засвідчили значимість та ефективність використання запропонованих автором арт-терапевтичних засобів. Отримані показники дадуть можливість педагогу, психологу чи консультанту, вибудувати майбутню ефективну траєкторію розвитку якісного навчання мови; а конкретній особистості – у процесі самостійного вивчення мови, в умовах сучасного культурно-історичного та освітнього простору. Результати застосування арт-терапевтичних засобів у процесі навчання іноземної мови, запропоновані автором, показали важливість та ефективність їх використання.

Ключові слова: арт-терапевтичні засоби, процес навчання, іноземна мова, креативність.

Khvorost Kh. Yu. Psychological Potential of Art-Therapeutic Media in the Process of Foreign Language Training. The article focuses on the role of art therapy in the process of learning a foreign language. The results of theoretical and empirical researches of the psychological potential of art-therapeutic means in the process of learning a foreign language are presented. The main historical aspects of the development of art therapy as a psychological science and its tools are considered. A review of art-therapeutic techniques for the effective teaching of a foreign language is proposed. The specifics of art-therapeutic means are used in the process of language studying. The use of artistic therapeutic means are grounded, taking into account the fact that the art therapy materials in the study can be diverse. It is proposed to consider in detail the possibilities of using art-therapeutic means in the work, with the presentation of author's applied results, and the abstracts of theoretical knowledge in this field. The article proposes some author's techniques of language studying, used in the process of teaching foreign languages (English and French) among different age categories. The obtained indicators will enable the teacher or coach to build a future effective trajectory for the development of qualified education in the process of language teaching; or a particular person, in the process of language learning independently, in the conditions of modern cultural, historical, and educational areas. The results of practical work presented in this article showed the significance and effectiveness of art-therapeutic tools usage, offered by the author in the process of teaching a foreign language.

Key words: art-therapeutic means, study process, foreign language, creativity.

Хворост К. Ю. Психологический потенциал арт-терапевтических средств в процессе обучения иностранному языку. В статье обращается внимание на роль арт-терапии в процессе изучения иностранного языка. Представлены результаты теоретического и эмпирического исследований психологического потенциала арт-терапевтических средств в процессе изучения иностранного языка. Рассмотрены основные исторические аспекты развития арт-терапии как психологической науки и ее инструментария. Определена специфика арт-терапевтических средств при использовании в процессе изучения языка. Обос-

новано використання художественних терапевтичних засобів, з урахуванням того, що арт-терапевтичний матеріал в навчанні може бути різноманітним. Пропонується детально розглянути можливості використання арт-терапевтичних засобів в роботі, з представленням результатів практичної діяльності автора і висновків теоретичних розробок в цій області. В статті запропоновані деякі авторські техніки роботи з вивченням мови, які використовуються автором в процесі навчання іноземними мовами (англійська і французька) серед різних вікових категорій. Отримані показники дозволяють педагогу, психологу або консультанту вибудувати майбутню ефективну траєкторію розвитку якісного навчання мові; а конкретної особистості – в процесі самостійного вивчення мови в умовах сучасного культурно-історичного і освітнього простору. Викладені в статті результати практичних робіт показали значимість і ефективність використання запропонованих автором арт-терапевтичних засобів в процесі навчання іноземній мові.

Ключові слова: арт-терапевтичні засоби, процес вивчення, іноземна мова, креативність.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сьогодні особистість перебуває в досить мінливому та багатополлярному світі, світі швидких інформаційно-психологічних та соціокультурних змін. Особистісний простір її життєдіяльності, психологічного та фізичного здоров'я, професійного розвитку та навчальної діяльності зазнають значних швидких трансформацій. У зв'язку з цим загострилася проблема навчальної діяльності. Дедалі більше учених вказують на виснаженість класичної психолого-педагогічної парадигми, що проявляється в беспорядності та неефективності вітчизняної системи освіти в сучасній ситуації глобальних виробничих, технічних і соціокультурних перетворень [5, с. 343]. У результаті виникають нові завдання та функції для забезпечення більш ефективної психолого-педагогічної навчальної діяльності. Ці функції досить розмиті та не завжди ефективні й адекватно усвідомлені. Визначення новітніх засобів, що забезпечуватимуть більшу ефективність навчальної діяльності, особливо в процесі вивчення іноземної мови, є одним із ключових завдань сучасної психології.

Отже, очевидна потреба пошуку нових засобів та концепцій організації навчального процесу вивчення іноземних мов на більш ефективному та оптимальному рівні, що сприятиме швидшому та мобільнішому оволодінню іноземною інформацією, з урахуванням якісних змін та із максимальним послабленням впливу стресу на організм людини у зв'язку зі швидкими змінами суспільного життя і технологій як таких.

Розробка нових інноваційних засобів та технік у мовленнєво-навчальному процесі перебуває на стадії постійної розробки та оптимізації, особливо останніми роками. Визначення оптимального психологічного потенціалу засобів у процесі навчання, що забезпечить успішне виконання поставлених завдань із вивчення нової мови, відмінної від мови носія, є одним із ключових завдань сучасної психологічної науки. Цим і зумовлена актуальність нашого дослідження.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Питання вивчення арт-терапії, її змістовне та функціональне наповнення викликало інтерес і було предметом вивчення багатьох представників психологічної науки, особливо починаючи із середини ХХ ст., коли арт-терапія уже сформувалася в повноцінну дисципліну (А. Hill, 1938; Н. Prinzhorn, 1922/1995; Е. Kramer, 1944; М. Naumburg, 1973; R. Vick, 2003 та ін.) [7].

Сучасні українські вчені зупинилися на вивченні компонентного складу та потенціалу арт-терапевтичних засобів у навчальній діяльності (Т. А. Бородулькіна, 2016; І. М. Грицюк, 2016; Л. В. Засекіна, 2017, В. В. Назаревич, 2017; Н. Е. Пурнис, 2008; Е. С. Романова, 2001; Х. Ю. Шишкіна, 2015, О. Г. Ставицька, 2016;) [1; 3; 4; 7].

У сучасній зарубіжній психології вивчення впливу арт-терапевтичних засобів уключено в контекст дослідження факторів їх ефективності в терапії та навчанні (J. Drake, 2012; А. Hongo, 2015, М. Junge, 2010, V. Lusebrink, 2010; J. Potash, 2013; D. Seldowitz, 2016).

За визначенням Американської асоціації арт-терапевтів (ААТА), арт-терапія є формою психотерапії серед людей, які зацікавлені в особистісному розвитку чи вчать вирішувати повсякденні життєві ситуації, або серед осіб, які пережили травму чи хворобу. Під час процесу творення мистецтва й осмислення самого творчого процесу та засобів людина здатна розвинути здібності, які підвищують пізнавальну функцію мозку, покращують поінформованість про себе та інших, а також допомагають індивіду подолати стрес, болісні симптоми, обмеження у зв'язку із хворобою чи інвалідністю [7, с. 1].

Арт-терапія як окрема наука доволі молода. Її розвиток може бути розглянуто як формальне використання давньої суспільної традиції, на яку вплинули інтелектуальні та соціальні тенденції ХХ ст. [10]. Адже, людина почала використовувати мистецтво ще від початку історії людства як засіб вираження думок та ідей (найдавніші наскельні малюнки були створені на території сучасної Іспанії 40 тис. років тому в Оріньякський період). Так мистецтво стало засобом самовираження та людського символізму. Однак лише в 1920–1940-х рр.

терапевтичне застосування мистецтва було виокремлене та розвинене в окрему дисципліну – арт-терапію, яка об'єднала психологію та мистецтво. Дисципліна зародилася незалежно в Америці та Європі. Отож у середині ХХ ст. дослідники почали вживати термін «арт-терапія», описуючи свою роботу з клієнтами. Родоначальником арт-терапії в Англії вважають Адріана Хілла, який перший звернувся до застосування мистецтва як терапії. Перебуваючи на лікуванні в санаторії, художник запропонував узяти участь у мистецькому проекті пацієнтам, хворим на туберкульоз. Подальші результати арт-терапевт виклав у своїй книзі «Мистецтво проти хвороби». Його колегою у цій галузі став Едвард Адамсон, який працював з Адріаном Хіллом над довготерміновим проектом із пацієнтами в лікарнях, репрезентуючи вже нову галузь – арт-терапію. Він продовжував працювати в цьому напрямі й створив студію, де клієнти могли вільно творити мистецтво без будь-яких коментарів та оцінок. Він був прихильником неінтервенційної арт-терапії, коли клієнти займалися мистецтвом більше для особистого самовираження, ніж для психологічного інтерпретування клініцистом. Протягом своєї кар'єри Едвард Адамсон презентував понад 100 тис. арт-продуктів своїх підопічних. Він прагнув сформувати краще розуміння креативності та сприяння, підтримував клієнтів, репрезентуючи їхні твори на широкий загал [8, с. 1]. Зазначимо, що ще в 1922 р. німецький психіатр Ханс Прінцгорн опублікував працю «Артистизм менталітету III», у якій описав художні постановки жителів притулків для божевільних в усій Європі. Ця книга спонукала і психіатрів, і митців переглянути свої уявлення про психічні захворювання та мистецтво, вони й сьогодні дискутують із цього приводу в пошуках застосування арт-практик із метою особистісного дослідження й розвитку, та переоцінки традиційних меж між особистим та публічним мистецтвом [8, с. 2].

Основоположниками арт-терапії у Сполучених Штатах Америки вважаються Маргарет Наумбург та Едіт Крамер.

У середині 40-х років XIX ст. психолог, освітянка, художниця, теоретик і практик, «мати арт-терапії» Маргарет Наумбург, на основі вчень Зигмунда Фрейда та Карла Юнга, презентувала своє бачення арт-терапії як науки. На противагу Адріану Хіллу, її роботи ґрунтувалися на ідеї використання мистецтва задля звільнення несвідомого через заохочування до вільних асоціацій. У результаті художній твір вважався символічною мовою, де терапевт заохочує клієнта інтерпретувати та аналізувати. Перенесення несвідомого в певну форму допо-

могає трансформувати у свідоме, а отже, вирішити конкретні життєві ситуації. Дослідниця назвала свою теорію динамічно-орієнтованою арт-терапією [6; 8].

У той час як Маргарет Наумбург спиралися здебільшого на психоаналітичні теорії, Едіт Крамер, адаптуючи поняття із теорії особистості, презентувала свій підхід «мистецтво як терапія», що підкреслював внутрішній терапевтичний потенціал у процесі створення мистецтва та в захисних механізмах досвіду особистості. Австрійка за походженням, вона вивчала основи мистецтва, рисунка, живопису та скульптури у Відні. У 1944 р. після отримання американського громадянства вона створила випускову програму із арт-терапії в Нью-Йоркському університеті, працюючи на посаді ад'юнкт-професора та паралельно заміщуючи посаду асистента аналогічної освітньої програми в Університеті імені Джорджа Вашингтона (округ Колумбія). Вона сфокусувалася в дослідженнях на самому процесі творення мистецтва, беручи до уваги сублімацію захисних механізмів як частини особистісної теорії Зигмунда Фройда, запроваджуючи арт-терапію в навчальних закладах [8; 9]. Головною тезою її роботи стало розуміння того, що первинні думки й переживання можуть бути виведені з підсвідомості, через символи та форми. Її підхід дає змогу більш безпосередньо застосовувати арт-терапевтичний потенціал у навчальних закладах.

Значний внесок у розвиток зазначеної науки зробили такі вчені, як Еліно́р Ульман та Ханна Квятковська, праці яких використовують і донині. Так, Еліно́р Ульман, засновниця «Бюлетеня Арт-Терапії» (1961) (після 1970-го «Американський журнал арт-терапії»), авторка відомої праці «Арт-терапія: проблеми означення» (1975), у якій дослідниця порівнює моделі «арт-психотерапії» Маргарет Наумбург та «мистецтва як терапії» Едіт Крамер і визначає чіткі межі між ними. Своєю чергою Ханна Квятковська відіграла неоціненну роль у розвитку арт-терапії при роботі із сім'єю. Перебуваючи в еміграції в США після Другої світової війни, вона зробила значний внесок у розвиток дисциплін із ментального здоров'я.

У середині 70–80 років ХХ ст. у цій царині стали відомими такі автори, як В. Бетенський, С. Лендгартен, В. Левік, Ш. МакНіф, Дж. Рубін, Х. Андесон. У цей період було створено два нових журнали: «Арт-психотерапія» (1973) (після 1980-го «Мистецтва психотерапії») та «Арт-терапія: видання Американської асоціації арт-терапевтів» (1983) [10, с. 7].

Починаючи від середини ХХ ст. багато лікарень почали включати арт-терапію в програму лікування та реабілітації, після спостереження впливу цієї форми терапії на емоційне, когнітивне та особистісне зростання, особливо серед дітей. Дисципліна продовжує зростати та розвиватися, ставши важливим інструментарієм оцінки, комунікації та лікування і дітей, і дорослих. Госпіталі були основним інкубатором для арт-терапії, де арт-терапевт працював із пацієнтами, що лікувалися від астми, опіків, хімічних залежностей, травм, раку, СНІДу, туберкульозу та інших хвороб [10, с. 2].

У середині 80-х років ХХ ст. було опубліковано перелік праць із арт-терапії періоду 1940–1973 рр., у якому налічувалося 1175 найменувань статей, книжок, накових робіт та публікацій. А протягом наступних 10 років, як стверджує Джудіт Рубін, було видано лише 12–19 нових книг. Наступний період відзначається новим зростанням кількості праць, яких нараховується близько 100 позицій. Найвизначнішою книгою цього періоду є «Підходи до арт-терапії» (Дж. Рубін, 1987, 2001), у якій автор об'єднав наявні на той час теорії та підходи арт-терапії [10].

На сьогодні потенціал арт-терапевтичних засобів спонукає спеціалістів упроваджувати їх в інші сфери життя, ефективно вбудовуючи арт-терапевтичний інструментарій у розвиток та навчання людей не лише в статусі «патологія», а й «норма», щораз більше імплікуючи у сфери професійного та особистісного розвитку, бізнесу, тренінгу, навчання. Розуміння взаємодії між біохімією, психофізіологією, ментальним статусом та креативністю продовжує розвиватися, дедалі очевидніше вказуючи на вагому роль арт-терапії у вивченні зв'язків між тілом і розумом. Так, виділяють кілька підходів арт-терапії: психодинамічний, гуманістичний, сімейну терапію, підхід із навчання і розвитку та ін. Ми розглядаємо останній. Зауважимо, що цей підхід сприймається дещо механістично. Ті психологічні теорії, які підтримують навчання, зазвичай були менш популярні серед арт-терапевтів початку ХХІ ст. Такі теорії, як когнітивно-поведінкова, когнітивна, поведінкова та теорія пов'язана із розвитком отримали схвалення в понад 2 % прихильників на 2000 р. Однак на сьогодні уже все більше й більше починає розвиватися в напрямі навчальної діяльності. Відзначимо таких учених-першопроходців, як Равлі Сильвер (відомий своїми працями щодо оцінки інформації, яка ґрунтується на когнітивній теорії), В. Люзебрінк та А. Нучо (працювали над упровадженням арт-терапевтичних засобів у загальній теорії систем). Арт-терапевти,

які працюють із дітьми з емоційними та поведінковими порушеннями, адаптовують концепти із теорії розвитку (А. Фельдман, К. Міллер), Н. Рос (біхейвіоризм) [10].

Мета статті – визначити психологічний потенціал арт-терапевтичних засобів у процесі навчання іноземної мови, враховуючи основні проблемні питання сучасного освітньо-навчального простору.

Розуміння цих особливостей дасть можливість викладачам, тренерам, педагогам застосовувати ефективні арт-терапевтичні техніки у процесі навчання англійської чи іншої іноземної мови, перетворивши цей процес на цікавий та якісний, оптимальний у часі та ефективності, а науковцям – сформуванню інтегрованої траєкторії розвитку вивчення іноземної мови за допомогою внутрішніх засобів творчості особистості.

Завдання дослідження полягають у вивченні та апробації ефективних арт-терапевтичних засобів у процесі навчання англійської та французької мов серед різних вікових груп.

Для реалізації зазначеної мети були використані теоретичні (аналіз, систематизація та узагальнення наукової літератури із проблеми дослідження), емпіричні («Букет», «Казкова тваринка», «Планета моїх мрій», «Казки країн світу») методи дослідження.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. З. Фройд стверджував, що продукти фантазії дають значну інформацію про унікальний внутрішній світ особистості. Грунтуючись на цьому, багато науковців зазначає, що певний креативний арт-продукт може бути ілюстрацією психічного здоров'я або його порушення, або ж інструментом лікування. Відомі прихильники психоаналітичного вчення відзначають ефективність застосування арт-терапевтичних практик у навчанні. Ця тенденція до застосування арт-терапії в освітньому середовищі продовжується і сьогодні. Описуючи роботи студійних художників та репродукції розумово хворих особистостей, К. Кріс відзначав, що обидві категорії людей, об'єднані одним і тим самим психічним процесом, у якому внутрішній досвід, внутрішня картина вбудовуються в навколишній світ [10, с. 3]. Вважають, що художні твори певною мірою відображають психічний досвід особистості, що є концептуальним в арт-терапії. Зв'язування нової інформації із попереднім досвідом особи в процесі навчальної діяльності стимулює формування нових стійких шаблонів у пам'яті. Тому, на нашу думку, арт-терапія – це креативний засіб самовираження індивіда, що використовується як терапевтична техніка. Мис-

тецтво має значний стресознижувальний вплив на організм людини, звільняючи мозок та м'язи від напруги. Свідомість стає «світлішою», легше сприймає нову інформацію, яка ефективніше переходить у підсвідомість, і людина може керувати своєю оперативною пам'яттю ефективніше, зв'язавши нову інформацію із попереднім особистісним досвідом. Тому процес вивчення іноземної мови стає легшим та ефективнішим, оскільки під час запам'ятовування одночасно працюють усі види пам'яті та обидві півкулі. Особливо активізується права півкуля, яка відповідає за обробку невербальної інформації, тобто за виражену в образах та символах інформацію, відповідає за уяву, з допомогою якої людина фантазує та мріє, складає вірші чи пише прозу. Розвиваються здібності до ініціативи та мистецтва. Крім того, вона відповідальна за паралельну обробку інформації, тобто створює в людини здатність до одночасно аналізувати кілька різних потоків інформації, приймати рішення та розв'язувати завдання, розглядаючи проблему одночасно в цілому із різних сторін, встановлюються інтуїтивні зв'язки між образами, відбувається якісніше розуміння метафор та краще сприймається гумор. Права півкуля сприяє розпізнаванню складних образів, які неможливо розкласти на елементарні складники, емоції. Це півкуля «творчості». Зазначимо, що права півкуля контролює роботу лівої половини тіла, а ліва півкуля – правої. Інтуїтивна робота правої півкулі головного мозку, основана на фактах, що їх аналізує ліва півкуля. За допомогою правої півкулі світ сприймається таким, який він є насправді, а ліва його аналізує та спрощує [2]. Тож мовні структури освоюються ефективніше, відкладаються в пам'яті легше та активніше, адже формуються асоціативні зв'язки між інформацією та досвідом, закодовуючись через картинки, кольори, лінії, узор тощо. Це й полегшує процес вивчення іноземної мови та вказує на суттєвий потенціал арт-терапевтичних засобів, що їх застосовують у процесі навчання.

Так, під час дослідження було використано та апробовано авторські арт-терапевтичні вправи, які ми застосували у процесі вивчення англійської і французької мов дітьми різного шкільного віку та студентською молоддю.

Були застосовані такі арт-вправи: «Букет», «Казкова тварина», «Планета моїх мрій», «Казки країн світу». Кожна із цих вправ представляла одну зі сфер арт-терапії, а саме: ізотерапію, лялькотерапію, танцювальну терапію, казкотерапію, у конкретній специфічній художній техніці.

Вправа «Букет» виконувалася в техніці декупаж. Була надана інструкція: створити букет щасливої людини в техніці декупаж (попередньо було ознайомлення із самою технікою виконання). *Мета:* вивчити основні риси та звички людини, а саме людини щасливої. *Завдання:* навчити дитину мислити на іноземній мові позитивно, зі спрямуванням на самореалізацію як щасливої особистості. *Обладнання:* клей, серветки, ґрунт, фен, акриловий лак, фарби, дерев'яні дощечки, простий олівець, список нової лексики на тему «Риси та звички людини». Після отримання теми, дитина на аркуші паперу писала риси та звички щасливої людини українською мовою. Тоді бралася до творчого процесу, під час якого лунала спеціальна психологічна музики або ж звуки природи задля стимуляції внутрішнього стану та оптимізації творчих процесів. Поки дитина творила, був створений список лексики, який вона зазначила в українському варіанті та певні допоміжні лексико-граматичні конструкції із цієї теми на окремих картках (для кращого запам'ятовування та синхронізації із конкретною окремою карткою). Після отримання арт-продукту відбувалось обговорення. Дитина створювала речення із новою лексикою та граматичними конструкціями, вбудовуючи в уже наявні схеми. Інтерпретація символізму, зображеного на арт-продукті, давала можливість арт-терапевту задавати потрібні питання у тій чи тій ситуації обговорення, так створювалася ситуація арт-коучингу. В результаті була опрацьована нова лексика, граматики, відпрацьовано навички спілкування та сприймання на слух, а також вивчено нову художню техніку (декупаж). Домашнє завдання полягало в написанні історії про букет щасливої людини та письмовому поясненні іноземною мовою того, що символізує кожна деталь, кожна квітка (тренування навиків письма).

Вправа «Казкова тварина» у техніці журналінг. *Мета:* ознайомлення із частинами тіла та емоціями. *Завдання:* навчити розуміти будову тіла, фізіологію, емоції та спрогнозувати можливу поведінку тваринки. Лексика та стимульні питання заохочували до активного вивчення теми й жвавого обговорення. Наявні чи відсутні елементи у тварини (частини тіла) дають додаткову інформацію щодо слабких особистісних аспектів, які заважають ефективно працювати та підказують терапевту, які психологічні бар'єри варто пропрацювати, щоб у дитини була повноцінно сформована особистість і вона прогресувала в навчанні. Одночасно відбувається й ефективно вивчення іноземної мови, і арт-терапевтичний коучинг, подекуди із елементами терапії чи психокорекції.

Вправа «Планета моїх мрій» (танцювальна терапія) з елементами театральної постановки. *Інструкція:* Уяви, що ти сидиш на глобусі своєї планети мрій. Вона цікава й різноманітна. На ній є мрії високі та малі, легкодоступні і не дуже. Намалюй на папері ескіз цієї планети, визнач, які там є материки, моря, океани, гори і впадини. Визнач найважливіші місця на планеті мрій та придумай танець для жителів тих чи тих місць. Продемонструй танець та опиши його рухи, опиши танець та планету з усіма мріями якнайдетальніше. Обговорення та демонстрація танцю. Вивчення лексики на тему спортивно-рухової активності й танцю.

Вправа «Казки країн світу» (казкотерапія). *Мета:* вивчення теми «Подорожі». *Інструкція:* Обери країни, які бажаєш відвідати на карті, прочитай коротку інформацію (тексти) про країну, напиши казку цієї країни, відображаючи звичаї та традиції, уподобання й особливості жителів, культурну спадщину. Обговорення. Намалюй ілюстрацію до казки (домашнє завдання).

Отож, у результаті вивчення нових тем з іноземної мови засобами арт-терапії показники оволодіння іноземною мовою значно покращилися. Застосування подібних вправ протягом тривалого періоду продемонструвало ефективність такої методики. Під час арт-терапевтичного заняття особистість створювала на невербальному рівні певні картини та відразу візуалізувала в арт-продукті (картина, танець, казка, елемент хатнього декору). Проговорення та обговорення створених креативних продуктів власної художньої діяльності створювало ефект «маленької особистої перемоги», адже в руках був конкретний результат діяльності. Це підсвідомо мотивувало прагнення до подальшого запам'ятовування нової порції інформації, лексики та граматичних конструкцій. Відтак бажання застосувати нові знання для отримання нової «перемоги» підсвідомо стимулювало осіб, які навчаються до активнішої подальшої роботи на занятті. Наведення так званих, візуальних асоціативних містків, нового із ситуаціями власного досвіду теж покращувало їхню ефективність у вивченні. Крім того, використання запропонованих засобів під час виконання заданих арт-терапевтичних завдань стимулювало учнів до відразу всіх чотирьох видів навчальної діяльності: читання, письма, слухання та говоріння, що й було нашою метою. До того ж інтерес та нестандартність підходу у процесі вивчення стимулювало їх до розвитку креативності та творчого мислення, що і є успішним результатом застосування запропонованих арт-терапевтичних засобів у навчанні іноземної мови.

Так, принцип роботи арт-терапевта під час викладання орієнтований на особу, яка навчається новій мові. Роль арт-терапевта як так званого провідника під час заняття створює ефект арт-тренінгу. Це своєю чергою допомагає учневі відчути свою домінантність та увагу до себе. Це також стимулює вираження поваги до викладача та бажання працювати далі, дослухаючись до його порад та рекомендацій. Шукаючи способи розв'язання конкретного завдання, людина, яка навчається, відчуває власні сили і здобуває віру в себе та свої прагнення, розвиваючи силу волі та активізуючи вроджені й набуті творчі здібності в подальшій навчальній діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, проведене дослідження показало, що ефективність та оптимальність застосування запропонованих арт-терапевтичних засобів у навчальному процесі вивчення англійської та французької мов більша за звичні засоби навчання. Саме завдяки зв'язку кольору, форми та структури художнього матеріалу під час вивчення іноземної мови представникам різних вікових категорій було легше та простіше сформулювати асоціативні зв'язки із заданої теми вивчення, адже активізувались одночасно всі види пам'яті. Саме тактильні та візуальні відчуття впливали на краще й швидше запам'ятовування нової лексики, а також убудовування в конкретну життєву ситуацію, застосовуючи нові та вже освоєні знання відразу на практиці.

Перспективою подальших наукових досліджень є визначення гендерних особливостей та відмінностей у використанні запропонованих арт-терапевтичних засобів у процесі вивчення різних іноземних мов.

Література

1. Бородулькина Т. А. Опыт использования метафорических ассоциативных карт в психологической работе с детьми / Т. А. Бородулькина // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова : зб. наук. пр. Серія 12. Психологічні науки. – Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. – № 4 (49). – С. 39–52.
Borodulkina T. A. Opyt issledovaniya metaforicheskikh assocyativnykh kart v psikhologicheskoy rabote s detmi [Experience in Using Metaphoric Associative Cards in Psychological Work With Children] / T. A. Borodulkina // Naukovyi chasopys hatsionalnogo pedagogichnogo universytetu imeni M. P. Dragomanova : zb. nauk. pr. Seriya 12. Psykhologichni perspektyvy. – Kyiv : NPU im. M. P. Dragomanova, 2016. – №. 4 (49). – S. 39–52.
2. За що відповідає ліва і права півкуля головного мозку? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://yakszrobiti.ru/insha/9298-za-shho-vidpovidae-liva-i-prava-pivkulja-golovnogo.html>

Za shcho vidpovidaye liva i prava pivkula holovnoho mozku? [What is the left and right hemisphere of cerebrum responsible for?] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://yakszrobiti.ru/insha/9298-za-shho-vidpovidae-liva-i-prava-pivkulja-golovnoho.html>

3. Засекін С. Гендерна когнітивна та поведінкова асиметрія в перекладі [Електронний ресурс] / С. Засекін, Д. Засекіна // East European Journal of Psycholinguistics. – 2016. – 3 (2). – Р. 121–131. – Режим доступу : <http://doi.org/10.5281/zenodo.267970>

Zasiekin S. Henderna kognityvna ta povedinkova asymetriya v perekladi [Gender Cognitive and Behavioral Asymmetry in Translating] [Elektronnyi resurs] / S. Zasiekin, D. Zasiekina // East European Journal of Psycholinguistics. – 2016. – 3 (2). – Р. 121–131. – Rezhym dostupu : <http://doi.org/10.5281/zenodo.267970>

4. Засекіна Л. В. Українські прислів'я і приказки як психолінгвістичний ресурс когнітивно-поведінкової терапії тривожних розладів / Л. В. Засекіна // Психологічні перспективи. – 2014. – Вип. 24. – С. 112–124.

Zasiekina L. V. Ukrainski prysliviya i prykazky yak psykholingvistychnyj resurs kognityvno-povedinkovoї terapiї tryvozhnykh rozladiv [Ukrainian Proverbs and Sayings as Psycholinguistic Resource of Cognitive and Behavioral Therapy of Anxiety Disorders] / L. V. Zasiekina // Psychologichni perspektyvy. – 2014. – Vol. 24. – S. 112–124.

5. Матласевич О. В. Педагогічні здібності: виклики сучасності / О. В. Матласевич // Психологічні перспективи. – 2016. – Вип. 28. – С. 340–351.

Matlasevych O. V. Pedagogichni zdibnosti: vyklyky suchasnosti [Educational Abilities: Present-day Challenges] / O. V. Matlasevych // Psykhologichni perspektyvy. – 2016. – Vol. 28. – S. 340–351.

6. Margaret Naumburg [Electronic resource]. – Access mode : https://en.m.wikipedia.org/wiki/Margaret_Naumburg

7. Shyshkina K. The empirical study of individual attitudes interrelations in the structure of information and psychological position, and student' personal states / K. Shyshkina // Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky. – 2013. – 1 (1). – P. 90–93.

8. The History of Art Therapy [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.arttherapyjournal.org/art-therapy-history.html>

9. The History of Art Therapy [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.creativecounseling101.com/history-art-therapy.html>

10. Vick R. M. A brief history of art therapy / R. M. Vick // Handbook of art therapy. – 2003. – P. 5–15.